

4. Резниченко Е. А. Обучение с увлечением, или поиграем на уроке (использование игровых технологий на уроках литературы) / Е. А. Резниченко // На путях к новой школе, 2014. – Т. 1. – С. 132-136.
5. Харитоновна С. В. Педагогическое содействие развитию культурологической компетенции студентов университета на занятиях по иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук / С. В. Харитоновна. – Магнитогорск, 2006. – 149 с.

Текстоцентричний підхід до навчання професійного мовлення студентів-іноземців вищих навчальних закладів нефілологічного профілю

Дроздова І.П.,

*професор кафедри природничих і гуманітарних дисциплін
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету
м. Харків, Україна*

Когнітивно-комунікативний підхід до навчання студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю професійного мовлення передбачає активність суб'єкта, формування якої складає одну з цілей навчання, що виникає в результаті взаємодії пізнання й об'єкта в рамках проблемної ситуації. Навчання мови за професійним спрямуванням має базуватися на ретельно відібраному, системно організованому матеріалі, центральною ланкою якого є текст.

Текстоцентричний підхід до мови передбачає добір текстів-зразків, що мають типологічні характеристики певних жанрів мовлення, і подає мову як систему підсистем, що функціонує в різних сферах комунікації. Лінгвістичний аналіз й інтерпретація текстів різних мовленнєвих жанрів сприяють самостійності мислення, створенню концепції мови як системи, що функціонує, а також розвитку навичок професійної мовленнєвої діяльності фахівця, що забезпечує формування комунікативної компетенції.

Ми вважаємо, що, з погляду лінгводидактики, навчальні тексти мають бути зразками літератури профільного характеру – природничонаукові, науково-технічні, науково-гуманітарні, які ми кваліфікуємо як навчально-наукові базові тексти. Наша позиція аргументується тими обставинами, що в перші роки отримання професійної освіти студенти-нефілологи (особливо, якщо йдеться про студентів-іноземців) працюють переважно з текстами загальноосвітніх дисциплін.

У цілій низці праць учених різних шкіл і напрямів (М. Жинкін, Т. Дридзе, Л. Златів, Д. Ізаренков, Г. Колшанський, М. Пентилюк, Т. Симоненко, Н. Формановська та ін.) розглянуто текст із метою науково-теоретичного аналізу сприймання, розуміння, критеріїв його добору для навчання.

Оптимальна система навчальних текстів для навчання має як теоретичне, так і прикладне значення, зважаючи на ефективну реалізацію завдань проблеми формування професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ.

Упорядкування навчальних текстів дає змогу комплексно й системно підійти до питання розробки прийомів аналізу навчальних текстів за фахом, удосконалення вмінь побудови та породження їх у мовленні студентів.

У багатьох працях дидактів, психологів, психолінгвістів (А. Брудний, Л. Добраєв, Л. Златів, О. Лурія, Т. Серова, Л. Федотова, Г. Щедровицький,

Г. Шелехова) розуміння при роботі з текстами, особливо науково-навчальних, характеризується як складний мисленнєвий процес, що містить розпізнавання мовних засобів і співвіднесення їх із ситуацією контексту на основі попереднього мовного досвіду читача [2; 5; 6].

Текст слід розглядати в таких навчальних функціях, а саме:

- ілюстрацію функціонування мовних одиниць як зразок мовлення певної структури, форми і жанру;
- модель породження мовленнєвого висловлювання, повідомлення або мовленнєвого спілкування (текст-діалог);
- структуру керування смисловим сприйняттям;
- структуру керування навчальними діями тих, хто навчається, – навчальний текст розглядається в навчанні аспектів мови (лексики, граматики, стилістики, риторики тощо) і видів українсько- або російськомовної мовленнєвої діяльності (усіх видів читання, говоріння, аудіювання, письма) [4].

Функції тексту в навчанні комунікації з урахуванням фахової спрямованості студентів зовсім не обмежуються зазначеними вище. З розвитком когнітивно-комунікативної методики можуть з'являтися й інші, нові його функції. До тексту як системи тісно долучені структурно-мовленнєві утворення – різні типи текстів монологічного й діалогічного характеру, змішані жанри висловлювань. Систематизація різних типів текстів необхідна для навчання професійного мовлення з метою формування у студентів здатності користуватися різними жанрами, техніками мовленнєвого спілкування, з одного боку, і їх сполучення згідно з умовами майбутньої професійної діяльності, ситуацією ділового спілкування, характером рольової поведінки співрозмовників, міжособистісної і міжрольової взаємодії, – з іншого [5].

В основу добору навчальних текстів доцільно, окрім лінгвістичних і змістовних оцінок (доступність, логічність, інформативність, змістовна завершеність тощо), покласти дидактичні і психолінгвістичні критерії, що співвідносяться з цільовою спрямованістю навчання, стадіями формування умінь і навичок писемного наукового мовлення, функціонально-стильовим призначенням мовних засобів.

Для відбору текстів було визначено такі критерії: концептний (текст містить основні концепти, що віддзеркалюють професійну актуальність, наприклад гіпотези, поняття тощо); дидактичний (текст має не тільки навчальний і виховний потенціал, а й необхідні мовні факти та явища); сензитивний (відповідність змісту тексту і його мовного оформлення віковим можливостям студентів); когнітивний (текст виконує свою освітню функцію і відповідає пізнавальним потребам студентів).

Необхідно розглядати такі три аспекти тексту: інформаційно-змістовний, термінологічний, стилістичний.

Інформаційно-змістовний аспект покликаний слугувати для мотивації, професійного й інтелектуального розвитку іноземних студентів.

Термінологічний аспект має розвивати професійний вокабуляр студентів, знайомлячи їх із масивами лексики спеціальності.

Метою стилістичного аспекту можна вважати знайомство студентів-іноземців із формулами письмового й усного мовлення наукового й офіційно-ділового стилів, провідними моделями мовлення, його ідіоматикою, нормативною граматикою, тобто набором так званих засобів метакомунікації (мовленнєвих кліше, характерних для вираження своєї думки, аргументування тощо), що потребують для логічного побудування й оформлення своїх висловлювань, а також сприяння їх виходу в активне мовлення.

Окрім цього, усі текстові матеріали добираються з урахуванням вимог відповідності цілям і завданням професійно орієнтованого навчання, виховання і розвитку особистості фахівця, сучасності й актуальності, репрезентативності мовного матеріалу, лінгвістичній доречності і цінності, змістовності й ілюстративності.

Предметний план текстів слугує важливим засобом управління мотивацією студентів-іноземців у процесі організації мовленнєвої діяльності. Для навчання використовуються тексти різних ступенів складності.

Саме наукові тексти через їх логічність, безособовість, відсутність емоційності є найбільш придатними для формування навичок професійного мовлення іноземних студентів-нефілологів різних галузей підготовки. Вони найбільш прозорі для вивчення чинників, що впливають на фахове становлення і розвиток навичок усного й писемного мовлення майбутніх фахівців [1; 6].

Особливості структури науково-навчального тексту мають неминуче відбиватися на його розумінні, а структурна зв'язність тексту нерозривно пов'язана з характерними ознаками мови, якою написаний текст [3].

Не буде перебільшенням сказати, що вироблення у студентів-іноземців навичок аналізу – синтезу українською або російською мовою, уміння послідовно й логічно викладати ланцюг суджень, продукуючи зв'язне мовлення, аргументовано розмірковувати, робити висновки неможливе без роботи над навчальними текстами.

Навички як діалогічного, так і монологічного висловлювання, такі необхідні студентам у їхньому професійному спілкуванні зручно вироблювати на текстах за фахом.

Принципи відбору, організації і подання текстового матеріалу визначаються конкретними завданнями кожного етапу навчання з погляду методичних, психологічних і лінгвістичних вимог. Базові навчальні тексти групуються за складністю і тематичними циклами, супроводжуються певною кількістю лексико-граматичних вправ, у яких граматичний мінімум заняття органічно пов'язаний із лексичним.

З метою добору текстів для навчання професійного мовлення і термінологічного мінімуму для студентів нефілологічних спеціальностей ВНЗ України доцільним є поєднання когнітивно-комунікативного, компетентнісно-діяльнісного та професійно орієнтованого підходів.

Отже, найбільш придатними для нашого дослідження вважаємо такі критерії добору навчального матеріалу:

- урахування потреб фаху;
- урахування специфіки мовного середовища, у якому перебувають студенти;

- урахування професійної цінності текстів та частотності їх насичення термінами за фахом;
- добір найбільш уживаних та частотних у мові професії термінів, що важко засвоюються в певному мовленнєвому оточенні.

Таким чином, зазначимо лінгводидактично значущі висновки:

1. У якості висхідної одиниці, що лежить у джерел породження тексту, є інтенція, яка виникає в адресанта щодо адресата (цей висновок робиться на основі робіт Г. Колшанського, Т. Дридзе, Н. Формановської та ін.).

2. Семантичною структурою тексту є денотат (когнітивна модель віддзеркаленого в тексті об'єкта реальної дійсності), однак такий денотат відбиває реальну дійсність в аспекті мовної особистості (яка сприймає і говорить). Оптимальною семантичною одиницею слід уважати метатему як інваріантну когнітивну одиницю, що найбільше відповідає безлічі текстових варіантів у динаміці їх розгортання.

Таким чином, оскільки основною формою розвитку професійного мовлення є навчальний текст, то впорядкування навчальних текстів із метою розвитку професійного мовлення іноземних студентів-нефілологів дає змогу систематизувати основні методи та прийоми в роботі над формуванням умінь студентів створювати, трансформувати, опрацьовувати різні види навчальних текстів у процесі навчання української або російської мов у вищій школі.

Список джерел:

1. Зарубина Н.Д. Текст: лингвистический и методический аспекты / Н.Д. Зарубина. – М.: Рус. яз., 1981. – 112 с.
2. Річицький В. Відкритість інформації як універсальна вимога / В. Річицький // Вісник НАН України. – 2003. – № 9. – С. 26–45.
3. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія / Тетяна Володимирівна Симоненко. – Черкаси: Вид-во Вовчок О.Ю., 2006. – 328 с.
4. Соколов А.Н. Форми обмена противоположными мнениями: полемика, дискуссия, спор / А.Н. Соколов. – М.: Просвещение, 1978. – 25 с.
5. Суворова Е.Г. О письменной речи иностранных студентов технических вузов на основном этапе обучения / Е.Г. Суворова // Русский язык для студентов-иностранцев: сб.ст. – 1983. – № 22. – С. 48–52.
6. Фивегер Д. Лингвистика текста в исследованиях ученых ГДР / Д. Фивегер // Синтаксис текста. – М., 1979. – С. 314–324.

Інноваційний підхід до викладання курсу

«Українська мова як іноземна»

Дьолог О. С.

*доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
Харків, Україна*

Розвиток українського суспільства на сучасному етапі характеризується виведенням освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу. Останні події в нашій державі свідчать про вплив інтеграційних процесів на розширення міжнародних